

A Lánchíd mint műalkotás

Varázslat, bűvölet, a híd áll. A megújult százéves csodán boldogság átmenni, helyesebben átsétálni. Mert a sétálás, az más, sok minden juthat eszünkbe. A híd kő fenevadjai álmódva, némán nézik a lomha Duna zajtalan vizét. Mi az oroszlánokkal nagyapáink óraláncán — ott fityeggett — találkoztunk. A kékfestők zsebkendőt nyomattak minden sarkában a Lánchíd képével. A kufsteini börtönben domborműként alkíttották ki kenyérbélből a jobbágyvilágban épült állóhidat, amelyről Szenvey már a múlt század harmincas éveiben az Aurorában epigrammát írt:

*„Állóhid köti össze Budával Pestet,
Örüljünk!*

*Annyi ezer közt majd átmehet
a magyar.”*

Igen, ezt a hidat „stikkelték” öregjeink „brifasni”-jára és nagynénénk halála után a „kasten” mélyén, elsárgult levelek és daguerotypek alatt, a színes gyönggyel hímzett „gukker zacskón” a hidat ismertük fel. A pest-budai ruhatervezők a Divatcsarnok „nőattilá és lársalgás öltözék” gömbölyded köntöseit mögé a táj háttérébe okvetlenül odacsempézik. Magyar, német, angol és francia grafikusok számszámra reprodukálják. Rudolf Alttól kezdve és ki tudná felsorolni még kik litografálják ezt az annyszor megcsodált építményt, a nyolcadik világcsodát.

Miért ez a nagy buzgalom? Miért faragják ki a Lánchíd oroszlánait elefántcsontból, vagy öntik ezüstbe sétabottra fogantyúnak? Miért hord mindenki olyan diadalkapuszzerű építményt nyakkendőtükként, mint a híd pillérje? Miért csicsolják a biedermeier poharakra és festik kávéscsészékre? Miért szívják a „remény” szívat, melynek dobozára odarajzolják és a fiákeresek, konflisok miért készíttetnek olyanforma lámpát kocsijaikra, amelyet a Lánchídon látnak? Talán bizony azért, mert olyan hidat építenek, mely „kacagni fogja a leghatalmasabb Duna jegét”. A hídban való nagy gyönyörködés igazán akkor tombol, amikor Petőfi el-esett, Kossuth bujdosik, Széchenyi Döblingben a Világos, Arad után az egész magyar ég sötét. Fenn a Várban Haynau székel.

Minden híd jelképes. A mi állóhidunkban egy ábránd testesül meg. Valósággá lett, amit Széchenyi mondott: „Meggzúnt a nemesség jó világa, itt fizetni kell!” Nekünk a híd az egyenlőséget jelenti.

Széchenyi a múlt század huszas éveiben veti fel a híd gondolatát. Tíz évig vajúdik. 1839 szeptember 20-án verik le a Duna fenekére az első cölöpöt, de csak egy évtized múlva készül el az új „világcsoda”, a Clarkok remekműve.

Pest-Buda klasszicizmusa minden más város empire építkezésétől eltér. Sajátos, jellegzetes. Elűt a zord porosz, a méltóságteljes francia és a sötét olasz klasszicizmustól. Nálunk jellemünkhöz simult nagyszerűsége. Józan, megható, polgáris. Budapest örök város (területén tízezeréves települést is találtunk.) A barokk mozgalmas, misztikus atmoszférájú remekművei és méginkább a neoklasszicizmus adja meg művészi jellegét. (A szüksézáú, mégis sokatmondó Nemzeti Múzeum, a Deák-téri puritán evangélikus templom, a belül gazdagon képzett Császárfürdő, a nemzeti klasszicizmus monumentális remeke a Honvédelmi Minisztérium, a higgadt, nyugodt Vármegyeháza, stb.) De minden klasszikus építmény felett áll a legtökéletesebb, a természet szépsége, a diadalmas panorámába illeszkedő Lánchíd. A közelmúltban vesztettük el az előkelő, tartózkodó Lloyd-palotát, a zárt, méltóságteljes miniszterelnökségi és a nyugodt, kimért, kiegyensúlyozott főkapitánysági épületet. Valljuk meg, hogy fájdalmas veszteség. De ezek és a többi klasszikus épületeink nem tartoztak és nem tartoznak a város természeti képéhez; amint a világ híres hídjai: a Pont-Neuf, a Tower-hídja, a Hudson-híd, a velencei Rialto, a római Angyalvár-hídja, a firenzei Ponte Vecchio, csak éppen a városképbe illő építmények. A mi Lánchidunk minden magyar legkedvesebb hídjá azonban több, mert a természetet egészíti ki.

Építésének idején a hídépítés tudománya még nem fejlett, szerkezete mégis tökéletes és minden lánchíd felett áll. Egyetlen hibája, ha ezt hibának nevezhetjük, hogy nekivezeték a Várhegynek. Nem gondoltak Pest-Buda merész kibontakozására, a világvárosi forgalomra, amely már egy pár év múltán érezhető volt. Ezen

javítottak az Alagút megépítésével. Egy híd nem technikai, statikai, mechanikai kérdés csupán, a Lánchíd ezt határozottan bizonyítja. Győz itt is a technikus az anyag ellenállásán, de akarva, nem akarva, művészt is alkot.

Ez a klenodium akkor készült, amikor a barokkal, rokokóval, kozmikus álommal már nem kell küzdeni. A zavaros neobarokk formális maradi stílus meg éppen gyermekcipőben jár. Így a megfoghatatlan, tarka romantikának a mi Lánchidunkon nyoma sincs. Képzeltéstől mentes. Az ész, értelem, pozitív fizikai erő, anyag uralkodik rajta. Egy modern kifejezéssel „sachlich”-nak, anyagszerűnek mondanók ma, mert szigorúan alkalmazkodik az anyaghoz, funkcióhoz. De azért nem csak szerkezet, nem csak mesterségheli tudással létrehozott alkotás, amint feleslegesen öncélúan nem díszes. (Az elegáns, pillérnélküli eskütéri Erzsébet-híd a mérnöki ész, a technika diadala. Díszei azonban — ezt nem hibájául rójuk fel — szecessziósak.) A Lánchidon nincs összetettség, stílusingadozás. Nincs egy jottányi modorosság rajta. Kevés műre merjük azt mondani, amit Winckelmann a görögre alkalmazott: „Nemes egyszerűség, néma nagyság”. De ez illik a Lánchídra, jellemzi. Tervezője nem ismeri a vonal, forma páthosát. A művészi kivitelezésben a valóság érzése dominál. Látható jelképe a reformkor politikai realitásának. A nemzeti törekvés művészi alakban való kifejezése, öntudatlanul alkotott jele vasban, acélban a kor kultúrájának. A hídhoz hozzátartozó lengőszerkezet finom ingását érezzük, de a biztonság érzését, amelyre szükségünk van, ha áthaladunk rajta, minden szeg, ív, faragott rusztika, minden látható, megadja. Ragadjunk csak egyet ki: Figyeljük meg a fenségesen nyugvó, fekvő oroszlánokat (a legszebb magyar állatszobrok). A félelmetesen királyi, jól faragott fenevadak az erő kifejezői, milyen biztatóan fogadnak? Mennyire megnyugtatóan hatnak Marschalkó János remekművei.

A láncok vonala, a komoly pillérek a szembetűnő, világos, egyszerű szerkesztés (öszönősen érezzük a méretezés helyességét), a szélesség, magasság, hosszúság aránya, a sziluett éles, határozott rajza, a horizontális, vertikális és diagonális harmóniája, a nyugodt fény és árnyékjáték, valamint az a hallatlan egyszerűség, mely ezt a legszebb magyar remekművet monumentálissá teszi, esztétikailag gyönyört okoz. A Lánchíd Pest-Buda ékszere. Művészi alkotás, mert esztétikai alapon is hirdeti, hogy az 1840 körüli magyar felvilágosodott szellemű, haladásra kész. Boldogság a hidon andalogva lépkedni, Berzsenyit skandalva:

*„Itt hol szőke vizét a Duna rengeti
Árpád gazdag arany hantjain, oh
hazám!”*

A híd ismét áll. Oroszlánai barátságosan nézik a várost a régi ismerőseiket, bennünket.

Jajczay János